

порушені, оскільки заявлена нею первинна ціна до моменту викупу акцій може бути вище їх реальної вартості.

З метою захисту законних прав та інтересів особи, що направила до ПАТ пропозицію, необхідно на законодавчому рівні закріпити право вказаної особи змінювати у бік зменшення ціну придбання ЦП та/або у бік збільшення терміну їх оплати [4, с. 15-16].

Висновки. Органам державної влади та управління слід провести низку реформ (і в першу чергу, у сфері нормативно-правового регулювання ЗіП ПАТ), які будуть спрямовані на забезпечення прозорості та відкритості подібного роду операцій. Це буде позитивно впливати не лише на імідж держави, а й її економічний розвиток. Нині в державі фактично відсутнє законодавство, яке б регулювало ЗіП ПАТ. На практиці ж така ситуація призводить до застосування різноманітних тіньових схем захвату контролю над ПАТ.

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.
2. Гулідів Р.В. Слияния и поглощения: для чего они происходят и что они могут означать для обычного инвестора / Р.В. Гулідів // Враждебные поглощения в Украине. – 2008. – № 4. – С. 56-60.
3. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
4. Скворцов Д.И. Совершение сделок по слияниям и поглощениям публичных акционерных обществ по законодательству Российской Федерации : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Д.И. Скворцов. – Москва, 2014. – 23 с.

УДК 369.542/.544

Аріфходжаєва Т.Б.,

викладач кафедри фінансового та банківського права,

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

У статті досліджується еволюція розвитку системи соціального захисту та пенсійного страхування, аналізується можливість використання історичного досвіду в процесі сучасного реформування пенсійної системи України.

Ключові слова: соціальна політика, історичний досвід, пенсійне забезпечення, реформування, еволюція, пенсійне страхування, пенсійна система.

В статье исследуется эволюция развития системы социальной защиты и пенсионного страхования, анализируется возможность использования исторического опыта в процессе современного реформирования пенсионной системы Украины.

Ключевые слова: социальная политика, исторический опыт, пенсионное обеспечение, реформирование, эволюция, пенсионное страхование, пенсионная система.

The article explores the evolution of the social protection system and pension insurance, analyzed the possibility of using historical experience in the process of modern reform of the pension system in Ukraine.

Keywords: social policy, historical experience, pensions, reform, evolution, pension insurance, pension system.

Постановка проблеми. Продуктивна праця людини, її прагнення до покращення якості свого життя, добробуту, піднесення соціального статусу були і є одним з головних чинників суспільного прогресу. Проте, на жаль, реалії життя є такими, що з об'єктивних причин не кожна людина взагалі у змозі реалізувати себе як активний член суспільства, а більшість людей, які впродовж свого життя мали таку можливість, з часом її втрачають. Тому проблема соціального забезпечення людини в старості, у разі хвороби та каліцтва є однією з найактуальніших для кожного цивілізованого суспільства, яке будується на принципах загальнолюдської моралі і дбає про своїх непрацездатних членів.

У різні часи і в різних країнах питання соціального забезпечення вирішувалися по-різному – розв'язання їх через сімейне утримання непрацездатних, через благодійництво, шляхом утворення різних громадських і професійних об'єднань, покликаних здійснювати відповідну підтримку. Проте ці заходи не мали системного характеру і послідовності, були скоріше окремими спробами вирішення проблеми, а не її комплексним розв'язанням.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Серед вчених, котрі досліджували цю проблему в своїх наукових працях, зазначимо наступних: Е. Юрзіца, Г. Мак Таггарт, П. Голиша, Н. Барра. Ряд вітчизняних учених-економістів займалися дослідженням пенсійного забезпечення та пенсійного страхування в умовах транзитивної економіки України – це Кір'ян Т.М., Шаповал М.С., Лібанова Е.М., Пирожков С.І., Бойко М.Д., Грушко В.І., Ріппа М.Б., Руженський М.М., Сахацький В., Шаварина М.П., Юрій С.І., Якимів А.І., Гнибіденко І. Ф., Зарудний О.Б., Зайчук Б.О., Надточій Б.О., Палій О.М., Яценко В.В., Кендюхов О.В. та інші. Однак деякі питання є недостатньо розробленими і не доведеними до практичного застосування.

Метою статті є дослідження еволюції розвитку пенсійного страхування, а також аналіз можливостей використання історичного досвіду в процесі реформування сучасної пенсійної системи України.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивна необхідність в утриманні непрацездатних членів суспільства існувала з давніх-давен. Протягом століть цю функцію виконувала церква, благодійні організації, товариства взаємодопомоги.

Виникнення державного соціального забезпечення стало результатом розвитку промисловості та широкого застосування на промислових підприємствах найманої праці. Формування капіталістичного способу виробництва призвело до виникнення необхідності в організації державної системи захисту найманих працівників від соціального ризику втрати заробітку. Найчастішими причинами втрати заробітку були нещасні випадки на виробництві і професійні захворювання. Через те першими виплатами по державному соціальному страхуванню стали допомоги у зв'язку з трудовим каліцтвом та захворюванням, які називалися пенсіями.

З-поміж перших країн світу, які запровадили солідарну пенсійну систему на зламі XIX-XX століть були Німеччина, Англія, Франція та Швейцарія, а згодом Чехословаччина і Румунія. За межами Європи першими такі самі пенсійні системи у 20-х роках минулого століття заснували три латиноамериканські країни – Чилі, Аргентина та Уругвай. З початку зародження пенсійного страхування проводилося страхування не старості, а інвалідності, оскільки через важкі умови праці та побуту більшість найманих працівників, які доживали до 65 років, фактично ставали непрацездатними.

У Росії пенсійне забезпечення було започатковане з ухваленням у 1901 році Тимчасових правил про пенсії робітникам казенних гірничих заводів і рудників, які втратили працездатність та прийняттям у 1903 році Закону «Про виплату відшкодування робітникам, потерпілим внаслідок нещасних випадків». Але цей Закон, по суті не встановлював права працівників на матеріальне забезпечення у зв'язку з нещасними випадками на виробництві, а в основному передбачав особливості відповідальності роботодавців, яка базувалась на цивільно-правових засадах. За цим Законом роботодавець звільнявся від відповідальності за наявності умисної чи грубої необережності потерпілого. Але призначувана у зв'язку з трудовим каліцтвом компенсація називалася пенсією.

Наступним значним кроком на шляху формування державної системи соціального страхування в Росії було прийняття в 1912 році низки законів. Це, зокрема, «Про страхування робітників від нещасних випадків на виробництві», «Про забезпечення працівників на випадок хвороби», «Про затвердження Ради у справах страхування робітників» та інші.

До 1917 року в Росії соціальне забезпечення людей похилого віку будувалось не на основі врахування досягнутого віку, а на підставі втрати працездатності і настання інвалідності. Незважаючи на те, що чимало країн Європи вже на початку ХХ століття почали запроваджувати соціальне страхування за старістю, в Росії, а далі в СРСР, такий страховий випадок, як настання старості аж до 1929 року, не входив до сфери соціального страхування. Проте, для окремої категорії працівників пенсійне забезпечення за старістю почали запроваджувати дещо раніше. Так викладачі вищих навчальних закладів були охоплені пенсійним забезпеченням за старістю з 1924 року при досягненні віку 65 років, робітники текстильної промисловості й транспорту – 1929 року. Таким чином, пенсійне забезпечення, пов'язане зі старістю, на той час не мало всеохоплюючого характеру. Лише в 1932 році після проведеного обстеження робітників, які виходили на пенсію через інвалідність із втратою працездатності, воно було поширене на робітників усіх галузей народного господарства. [1]

Пенсійне забезпечення селян не ввійшло до державної пенсійної системи і здійснювались за рахунок організацій селянської взаємодопомоги, створення яких передбачалось Положенням про селянські товариства взаємодопомоги від 28 вересня 1924 року. Внаслідок колективізації виникли нові форми соціального забезпечення колгоспників. Примірний Статут колгоспу передбачав створення у колгоспі фонду допомоги престарілим і непрацездатним колгоспникам.

11 лютого 1930 року Маркомат праці СРСР затвердив Правила забезпечення в старості. Згідно п. 8 цих Правил пенсійний вік був установлений: для чоловіків – 60 і для жінок – 55 років. Загальний стаж роботи за наймом: для чоловіків – 25 років і для жінок – 20 років. Наприкінці ХІХ століття у німецькій середньостатистичній сім'ї чоловік був на п'ять років старший за свою дружину. Це означає, що якби пенсійний вік був однаковим, то чоловіки входили б на пенсію на цілих п'ять років раніше, ніж їхні дружини.

Стаття 120 Конституції СРСР, ухваленої 5 грудня 1936 р., декларативно проголосила право усіх громадян СРСР на матеріальне забезпечення в старості. Однак пенсійне забезпечення все ще регулювалось не законами, а через ухвалення окремих постанов ЦК ВКП(б). Ради Народних Комісарів СРСР. Право на пенсійне забезпечення,

крім робітників, набули і службовці, тоді, як колгоспникам довелося очікувати цього права ще понад 30 років. [3]

Після Великої Вітчизняної Війни в СРСР проводилась робота щодо удосконалення законодавства в галузі пенсійного забезпечення. Були підвищені розміри пенсій за вислугу років вчителям, лікарям та іншим працівникам, у 1949р. прийнято Положення про пенсії працівникам науки. У 1956 році був ухвалений Закон СРСР «Про державні пенсії», який закріпив існуючу на той час нерівність у соціальному забезпеченні робітників і службовців, з одного боку, і колгоспників – з другого. Крім того, цей Закон відокремив пенсійне забезпечення від соціального страхування.

Упродовж перших п'яти років існування радянської влади половина економічно активного населення України взагалі була вилучена з державної пенсійної системи. Приміром, у 1960 році в УРСР проживало 5,6 мільйонів осіб пенсійного віку, або 13,5% загальної чисельності населення республіки, але загальна чисельність пенсіонерів становила лише 4,4 мільйони осіб, тобто на 21% менше. Та з усього числа пенсіонерів лише 844 тисячі або 19,2% були пенсіонерами за старістю. Решту становили пенсіонери за інвалідністю, за вислугу років, у разі втрати годувальника, колишні військові та члени їхніх сімей.

Із ухваленням 15 липня 1964 р. Закону СРСР «Про пенсії і допомогу членам колгоспів» почала вирішуватись, нарешті проблема пенсійного забезпечення лише механізаторів, спеціалістів і голів колгоспів і лише з червня 1971 року його дію було поширено на всіх колгоспників і колишніх членів колгоспів, землі яких були передані радгоспам або іншим підприємствам. Пенсійний вік колгоспників спочатку був установлений вищим, аніж для робітників і службовців 65 років – для чоловіків і 60 років – для жінок. І лише у 1968 р. колгоспники одержали право на пенсію за віком з такого самого віку, як робітники і службовці.

У 1990 році, після ухвалення законів СРСР «Про пенсійне забезпечення громадян в СРСР» і «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців», практично завершився процес створення єдиної всеохоплюючої системи пенсійного забезпечення, яка діяла за єдиними умовами і нормами. Зазвичай, ця система не була цілковито побудована на принципах страхування, фактично це було поєднання принципів соціального страхування і соціальної допомоги, але вона заклала страхові основи, передбачивши відокремлення пенсійної системи від Держбюджету. Основним джерелом коштів для фінансування пенсій став Пенсійний фонд, який формувався за рахунок коштів, що відраховувалися підприємствами й організаціями, а також страхових внесків громадян та інших надходжень. Окрім того, кожному працюючому за місцем роботи щорічно заповнювалась вкладка до трудової книжки з позначкою сплаченої суми страхових внесків у розмірі одного відсотка нарахованого заробітку [2].

Після здобуття незалежності перед Україною постало питання розробки національного законодавства з соціального забезпечення й нової стратегії соціального захисту населення, яка б відповідала ринковим умовам, забезпечувала кращу соціальну захищеність непрацездатних. 5 листопада 1991 року Верховна Рада України схвалила Закон «Про пенсійне забезпечення». Але він майже нічим не відрізнявся від аналогічного закону СРСР 1990 року. Винятком стало істотне розширення пільгових категорій пенсіонерів, які одержали право на достроковий вихід на пенсію. Значним недоліком Закону є і те, що він не враховує демографічного чинника, тобто процесу старіння населення. Ухвалення низки законодавчих актів, котрі встановлюють

пільговий вік виходу на пенсію, стало однією з головних причин зростання чисельності пенсіонерів в Україні. На 5-15 років було знижено віковий ценз для виходу на пенсію за віком на пільгових умовах для понад двадцяти категорій працівників, а також для виходу на пенсію за вислугу років. При цьому розміри пільгових пенсій здебільшого перевищують пенсії за віком.

Перші недержавні фонди в Україні почали створюватись в 1994 р., а наприкінці 1999 року в Україні було зареєстровано понад сто недержавних пенсійних фондів, із яких фактично функціонували не більше півтора десятка і діяльність їх здійснювалась всупереч пенсійному законодавству і їх основною метою було викачування коштів у населення. Так, за даними чисельних перевірок, один лише такий недержавний пенсійний фонд «Оберіг» за підтримки рекламних компаній і засобів масової інформації з початку своєї діяльності залучив внески 194 тисячі громадян України, які добровільно втратили мільйони доларів США. [2]

У червні 1999 р. в Україні винайшли оригінальну програму довгострокового інвестування індивідуальних пенсійних коштів. Метою цього експерименту є «стимулювання розвитку житлового будівництва із залученням коштів громадян і суб'єктів підприємницької діяльності на довгострокові житлові ощадні вклади з наступним їх спрямуванням на довгострокове кредитування будівництва житла для населення під заставу цього житла та розширення можливостей соціального забезпечення громадян України за рахунок доходів за довгостроковими житловими ощадними вкладками».

Але, як стверджують фахівці, з огляду на міжнародний досвід приватного пенсійного забезпечення ця програма розроблена не на користь вкладників ощадних пенсійних рахунків, оскільки суперечить міжнародним стандартам інвестування пенсійних коштів. Внаслідок чого цілком вірогідне виникнення фінансової кризової ситуації з пенсійними вкладками.

21 грудня 1993 року Верховна Рада України схвалила «Концепцію соціального забезпечення населення України», з метою реалізації якої 14 січня 1998 р. був прийнятий Закон України «Про основи загальнообов'язкового державного соціального страхування». Закладені в Концепції ідеї передбачали, поряд із вдосконаленням чинної солідарної пенсійної системи, розвиток трьох складових компонентів: обов'язкового пенсійного страхування; пенсійного забезпечення за місцем роботи через пенсійні плани, що перебувають у приватному секторі; добровільного особистого страхування через недержавні пенсійні фонди. Ці пропозиції знайшли відображення у схвалених 13 квітня 1998 року Президентом України Основних напрямках реформування пенсійного забезпечення в Україні. В теперішній час в Україні ведеться активна робота щодо створення законодавчої бази для нової пенсійної системи, зокрема 9 липня 2003 року Верховною Радою України були прийняті закони України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які набули чинності з 1 січня 2004 року, внесені зміни до чинного пенсійного законодавства, спрямовані на вдосконалення чинної солідарної пенсійної системи. [1]

Висновки. Пенсійне страхування є важливою складовою соціальної політики держави, яка спрямована на задоволення потреб людей, підвищення їх добробуту, забезпечення соціальної справедливості, стабільності та злагоди у суспільстві. Необхідність в утримуванні непрацездатних членів суспільства існувала з давніх-давен і пройшла історичні етапи до формування сучасної системи пенсійного забезпечення,

яка, в свою чергу, потребує реформування відповідно до сучасних світових стандартів.

Пенсійна система повинна стати потужним джерелом довготривалих інвестицій в економіку країни. Це сприятиме збільшенню зайнятості, зростанню доходів громадян і зміцненню фінансової бази пенсійної системи.

Список використаних джерел

1. Бойко М.Д. Право пенсійного забезпечення в Україні. Навчальний посібник / М.Д. Бойко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Київ: Атака, 2006. – 356 с.
2. Мальований М. Історичний розвиток системи пенсійного забезпечення в світі / М. Мальований // Економіка А П К. - 2005. - №3. - С.31-36.
3. Надточій Б. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Б. Надточій, В. Яценко / Україна: аспекти праці. - 2000. - №1. - С.8-15.

УДК 347.73

Гаєвський І.М.,

начальник Юридичного управління Державної служби
фінансового моніторингу України,
кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ЗМІНИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІЙ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

В статті розкрито роль представників юридичних професій у сфері запобігання та протидії (легалізації) відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Розглянуто ключові повноваження адвокатів та юристів відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства у сфері фінансового моніторингу.

В статье раскрыта роль представителей юридических профессий в сфере предотвращения и противодействия (легализации) отмыванию доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма. Рассмотрены ключевые полномочия адвокатов и юристов согласно международным стандартам и национального законодательства в сфере финансового мониторинга.

This article describes the role of the representatives of legal professions in the area on Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime or Terrorist Financing. Key authorities of the lawyers and legal representatives are considered according to the international standards and national legislation in the sphere of financial monitoring.

Постановка проблеми. Минуло вже більше трьох років як набрала чинності нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [1].

Відповідно до зазначеного Закону адвокати та суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, які надають послуги у рамках трудових правовідносин) у випадках, передбачених статтями 6 і 8 цього Закону, є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу (підпункт «г» пункту 8 частини другої статті 5). Тобто, зазначені особи задіяні у процесах боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

Водночас, обов'язки представників юридичних професій у цій сфері є специфічними та залежать особливостей їх правового статусу. Це в першу чергу зумовлюється обов'язком надавати інформацію про фінансові операції своїх клієнтів до визначеного державного органу, що викликає певний конфлікт із наявністю у юристів професійної таємниці та її гарантіями збереження.

Ступінь наукової розробки теми. Аналізом стану законодавчого забезпечення з питань порушеної тематики займалися такі фахівці як Гуржій С.Г., Користін О.Є., Ковальчук А.Т. Однак, враховуючи особливості статусу